

A TÖRTÉNELMI ISMERETTERJESZTÉS PROBLÉMÁIRÓL

Nemeskürty minden megjelenő könyve eseményszámba megy és megítélésében merőben ellentétes vélemények csapnak össze. Az egyik véleményt idézi a Vigilia 1973./11. számában megjelent riport: Nemeskürty "...a sokkarú ember, aki mindegyik kezével a tudás fájának más-más ágába kapaszkodik." Hivei elsősorban a nem társadalomtudományokkal foglalkozó értelmiség köréből kerülnek ki; a történészek viszont könyveinek tucatnyi tárgyi tévedését tudják felsorolni.

Az elmúlt évben megjelent "Elfelejtett évtized" c. műve is bőven nyújt lehetőséget a bírálatra. Ebben - korábban kifejtett nézetét folytatva - feltételezi, hogy Buda elfoglalása után is lett volna lehetőségünk a török kiverésére, egészen 1551-ig, Fráter György meggyilkolásáig. Abban, hogy ez nem következett be, szerinte a magyar uralkodó osztály, a nemesség felelős.

Elméletének tarthatatlanságáról megjelent ugyan vélemény a Századokban, de a közvélemény ezt nem ismeri. Perjés Géza a Kortársban megjelent cikksorozatában /"Az országút szélére vetett ország"/ tudományosan - és olvasmányosan! - bizonyítja, hogy miért nem volt érdeke Szulejmánnak megszállni az országot: a szultán az utolsó pillanatig bízott abban, hogy Magyarországot egy Erdély típusú vazallus állammá teheti. Szapolyai halála kényszerítette Buda elfoglalására és az 1542-es ostrom az elfoglalt sáv katonai biztosítására. Az 1542-ben Joachim által vezetett ostrom kudarca is inkább hadszervezési hiányosságok és nem V. Károly taktikázásának következménye. Nemeskürty módszere néha alapjaiban téves: az 1542-es magyar nemesség közömbösségére Wathay Ferenc 1604-ben, török fogságban írt versét hozza fel példának, elhanyagolva a Wathay esetében különösen fontos forráskritikát; a reformációnál túlhangsúlyozza annak plebejus jellegét, stb.

Ugy érzem, nem érdemes tovább meditálni a könyv tévedésein, hiszen a szerző maga jelentette ki a Vigilia riportjában:

"Fütyülök arra, hogy milyen történésznek tartanak...A történészek szemrehányásaiban több az indulat, mint az igazság." Sokkal fontosabb megvizsgálni, hogy milyen ideológiával írta bestsellernek számító könyveit. Nyilatkozatai erre is fényt vetnek. 1973-ban a Magyar Történeti Társulat egri ülésén ezt mondta: "A magyar történelem olyan tragikus, vagy tragikusnak vélt sorsfordulóit kísérem figyelemmel, amelyekről a magyar közvélemény úgy fogalmaz, hogy szükségszerű sorscsapások voltak...igehirdető feladatomnak ítélem, hogy...felrázzam magunkat abból a kártékony tespedésből, amellyel elhitetjük magunkkal, hogy a történelem minden tragikus fordulója szükségszerű volt." Tehát a marxista magyar történetírás születése után csaknem fél évszázaddal "igehirdető" prédikátorként kell fellépni valakinek, hogy megmagyarázza, hogyan kell értelmezni a történelemben az ok-okozati összefüggéseket, a szükségszerűséget! A gondolat így folytatódik a Vigiliában: "Történelmi tragédiáinkat...főleg önmagunkon kívüli okokra vezettük vissza." Nemeskürty szerint tehát "elhitetjük magunkkal", hogy a történelem sorsfordulói szükségszerűek voltak, s akkor hivatkozunk erre, amikor fel akarjuk menteni magunkat. Mit mondhat erre egy történész, amikor a középkori magyar államnak valóban el kellett buknia? Feudális uralkodó osztályunk képtelen volt az egységes ellenállásra, de nem azért, mert magyar volt /ahogy azt Nemeskürty feltételezi/, hanem azért, mert feudális volt és a feudalizmus törvényszerűségei érvényesültek. Szofisztika kérdése, hogy ezt szélsőséges tragédiának vagy tragikus szélsőségszerűségnek nevezzük.

A XVI. század közepén már éreztette hatását az ún. elkanyarodás. Ezt Nemeskürty nem veszi észre: "A szó gazdasági értelmében semmiféle válság nem fenyeget, és...a megmaradt területeken...akár így részekre osztva is...nyugodtan el lehet kormányozni. Szinte semmi másra nem lenne szükség,...értelmesen áttekinthető,...államvezetési koncepcióra."/182.p./. Tehát államunk egészséges, darabokra szaggatva is izmos; csak egy koncepció kellene...

Ilyen alapállásból könnyű elítélni a szükségszerűséget! Tanulságos megnézni, hogy milyen történelemszemléleti alapon. Ismét a Vigiliát idézem: "Én mindig azt a morális magatartásigényt kutatom...hogyan döntöttek, milyen etikai érvekkel, morális indítékból a régebbi korok emberei?" Miért kutatja ezt Nemeskürty? "Mert a vallás sem csak a teológusoké. Mindenkinek joga van az evangéliumot olvasni és a maga számára értelmezni. A történelmet is."

Vagyis a történelmet úgy érthetjük meg, ha megismerjük a benne cselekvő ember gondolatait, morális indítékait. Ezek szerint a történelmi folyamatokat az emberek erkölcsi felfogásától függő akarat irányítja. Kristálytiszta idealista szemlélet ez, vallási tónussal. Ezzel szemben /amint azt a marxizmus is állítja/ nem a szubjektív szándékok, hanem az objektív társadalmi törvények határozzák meg a történelem fő menetét!

Nemeskürty szerint mindenki úgy értelmezi, ahogy akarja, miképpen a teológiát, azonképpen a történelmet is...

Nézzük meg, hogyan értelmezi ő a történelmi materializmus egyik alapkategóriáját, az osztályharcot? Az 1545-ös nagyszombati gyűlésről írja: "Kiújult az ősi főnemesi-köznemesi ellentét; a köznemesség nyíltan szembehelyezkedett a kéttucatnyi oligarchával, egyizben még az ülésteremből is kivonult...Az osztályharc egy formája volt ez, a középnemesség részt kívánt a hatalomból..."

Nemeskürty itt súlyosan tévedett: nem szabad összetéveszteni az osztályharcot a rendi harcokkal.

Szembetűnő az uralkodó osztályról alkotott felfogása: "Bármily fájó erről írni, s bármennyire hálásabb feladat lenne török kardok sebezte vérző homlokunkat vádlólag a hűtlen Nyugat felé tárva, öklünket az ég felé rázni, s minden tragédiánkat a balsorsra hárítani, jobb higgadtan szembenézni a tényekkel, és megállapítani, hogy a magyar uralkodó osztály, mint 1526 óta mindig, most is képtelen az ország sorsát a reális lehetőségekhez szabva irányítani. S mint már annyiszor mondtuk, ez az igazi tragédia."

A képlet ismerős: az ötvenes évek dogmatikus történetírásának felfogásán tulmenően Nemeskürtynél már a nép pozitív szerepe is kimarad. Minden alkalmat megragad arra, hogy a magyar uralkodó osztály bűnösségét hangsúlyozza. Furcsa, hogy akkor, amikor a Molnár Erik által kezdeményezett vita azzal a reménnyel kecsegtet, hogy nemzeti közérzetünk kilábal "zavaraiból", ismét fellep valaki, aki azt az érzést csöpögteti az olvasók lelkébe: szégyelld magad, hiszen egy olyan nemzet tagja vagy, amelynek vezetői lépten-nyomon a leghitványabb módon elárulták saját érdekeiket, saját hazájukat!

Jellemző, hogy Nemeskürty történeti bukfenceit egyetlen módon képes csak feloldani: a "ha"-val. Hogyan lett volna lehetőségünk a török kiverésére még 1551-ben is? "Ha Ferdinánd nem gyilkoltatja meg György barátot, ha nem ugrasztja szét erőszakkal a nagynehezen létrejött nemzeti egységet, ... Egyeséges maradt volna az ország." Ehhez kommentár nem kell: mindenki tudja, hogy a történelemben nincs "ha", csak tények vannak. De HA el is hinnénk, hogy saját erőből ellent tudtunk volna állni a töröknek, HA a magyar nemesség akarja, akkor mivel magyarázzuk három világrészre kiterjedt hódításait?

De mi teszi lehetővé Nemeskürty példátlan népszerűségét? Az, hogy egy alapvető társadalmi igényt elégít ki. A történelem, nemzeti multunk iránti érdeklődés olymértvűvé vált, amilyerre történészeink nem készültek fel. Nemeskürty pozitívuma az, hogy impozáns módon felhívja a figyelmet erre a készületlenségre, mondhatni, odadobja a kesztyűt a történészeknek.

Itt az ideje, hogy gondoskodjunk ennek az érdeklődésnek a magasszintű kielégítéséről, amelynek szükségességét igazolja az előző cikk is, különben elvesz, vagy aligénnyé válik.

Kecskés János